

Powstanie monodii akompaniowanej i dramma per musica {

Caccini, Peri, Viadana, Durante i inni

Termin **monodia**

w początkach XVII wieku odnosił się do stylu, w dzisiejszej literaturze oznacza zarówno **gatunek** (monodie Cacciniego, monodie Periego) jak i **styl** muzyczny.

- ▣ użyty po raz pierwszy przez Giovanniego Battistę Doniego, stanowił nawiązanie do muzyki Starożytnych Greków.

Geneza monodii akompaniowanej

- ▣ Rozważania teoretyków nad muzyką grecką i nad kondycją muzyki współczesnej – postulaty estetyczne dla nowej muzyki;
- ▣ Praktyka muzyczna końca XVI wieku:
  - Utwory świeckie z akompaniamentem instrumentalnym (np. frottola);
  - Praktyka wykonywania utworów polifonicznych solowo z towarzyszeniem instrumentów;
  - Kult śpiewaków wirtuozów.

- ▣ Harmonicznie koncypowana melodia głosu wokalnego
- ▣ Emfatyczne traktowanie tekstu słownego
- ▣ Stosowanie wirtuozowskich ozdobników
- ▣ Basso continuo jako nosiciel treści harmoniczej

Cechy stylistyczne monodii akompaniowanej

Pierwsze manifesty stylu monodycznego – w kręgu Cameraty Florenckiej (1573-1587)

- ❏ List Girolamo Meiego (inspiratora poglądów G. Bardiego) do V. Galileiego z 1572 roku, opublikowany w Wenecji w 1602 roku pt. „Discorso sopra la musica antica et moderna”
- ❏ „Discorso mandato da Giovanni de Bardi a Giulio Caccini detto Romano sopra la musica antica e’l cantar bene”, rkp ok. 1578 rok
- ❏ Traktat Vincenzo Galileiego „Dialogo della musica antica et della moderna” Florencja 1581.

EMS

<https://www.youtube.com/watch?v=jVX3K9zCMI>

Elementy muzyki, które w odmienny sposób oddziałują na człowieka (etos muzyki, działanie konatywne) występują w polifonii równocześnie, przez co ich działanie się znosi:

- dźwięki wysokie i niskie
- ruch szybki i powolny
- różne modi
- różne słowa śpiewane jednocześnie

Galilei - krytyka kontrapunktu

Caccini wobec teorii Cameraty

Przedmowy do zbiorów liryk
wokalnych:

- ❑ Le nuove musiche (Florencja 1602)
- ❑ Nuove musiche e nuova maniera di
scrivere (Florencja 1614)

Recitar cantando – śpiewna mowa

Styl florencki w wokalne praktyce wykonawczej

- Ma swe źródło w ogromnie popularnym w poprzednim wieku traktacie Baldassarre'a Castiglione „Il corteggiano” (Dworzanin)
- charakteryzowały dwa terminy: **sprezzatura** i **grazia**: „wytworna nonszlancja”, „wyuczona naturalność” płynąca z doskonałego opanowania norm: „To jest prawdziwą sztuką, co sztuka się nie wydaje”.

Znaczenie muzyczne terminów – wg. Cacciniego

- ▣ sprezzatura - umiejętność nie trzymania się dokładnie zapisanego rytmu, lecz przyspieszania i zwalniania wartości w związku z wyrażanym afektem (*rubato*);
- ▣ Grazia – zasady śpiewania dające przyjemność słuchającym, lecz można wywnioskować, że upatruje on owej przyjemności przede wszystkim w stosowaniu przez śpiewaków ozdobników (wielu pisarzy zresztą określało potem te figury jako *grazie*).

Figury ozdobne omawiane przez Cacciniego

- ▣ Związane ze zmianami dynamicznymi:
Esclamazione, Crescere e scemare, Scemar di voce.
- ▣ Osiągane poprzez rozdrobnienie wartości rytmicznych: *trillo* (tremolo), *gruppo, groppo* (tryl), *accento, cascata*.
Technika *ribatutta di gola*.

Twórczość kameralna Cacciniego – dwa gatunki monodyczne

- madrygały – utw. przekomponowane, teksty o bogatym ładunku emocjonalnym, melodyka pomiędzy arioso a recytatywem, ozdobiona koloraturami, b.c. w długich wartościach. Charakt. operowanie tercją małą dla wyrażenia treści poważnych i melancholijnych, także zmiana trybu związana ze zmianą emocji.
- arie – struktura zwrotkowa (zwrotki albo o tym samym opr. muzycznym, albo dwa wzory na zmianę, albo wariacje stroficzne). Melodyka o płynnym przebiegu, często metrum trójdzielne, tempo żywe.

Monodia w ośrodku rzymskim

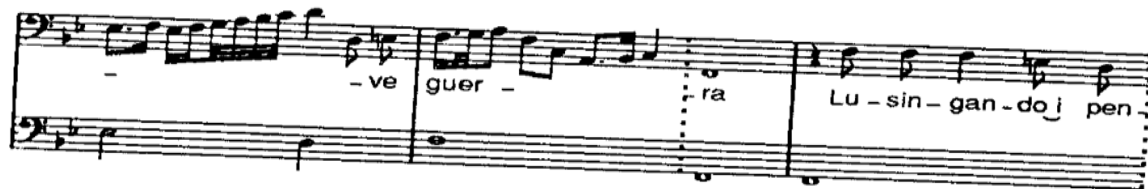
Uwaga! Zdezaktualizowany pogląd
Bukofzera o konserwatyzmie tego
ośrodka

- ❑ *Cento concerto ecclesiastici* (Rzym 1602),
Lodovico da Viadana.
- ❑ Asprillo Pacelli, (*Chorici psalmi et motecta*),
(Rzym 1599).
- ❑ *Arie Devote* Ottavio Durante (Rzym 1608).
- ❑ Giovanni Geronimo Kapsperger *Libro primo di
Motetti Passegiati*, (Rzym 1612).

Giulio Caccini

MUOVE SI DOLCE

Utwór zamieszczony w *Le nuove musiche* (1602) z następującym objaśnieniem:
„Arie tę śpiewał solo z passaggi, jak to jest podane, Melchior Palantrotti, muzyk
znakomity kapeli Jego Świątobliwości.”
(„Quest’Aria cantò solo con i propri passaggi come sta Melchior Palontrotti [sic]
Musico Eccellente della Cappella di N. S.”)

Ottavio Durante

SIGNOR CHE DEL PECCATO

Utwór zachowany w zbiorze *Arie Devote Le quali contengono in se la Maniera di cantar con gratia, l'imitation delle parole, et il modo di scriver passaggi, et altri affetti*, Roma 1608.

Si - - gnor che del pec - ca - to E non del pec - ca -
- tor bra - - mi la mor - - te Deh
mi - - ra o - ma - i deh mi - - ra o - mai con che fal -
- la - - d - - scor -
- te Mi ha con - - dott' a mo - ri - re il mio
de - - co de - si - re. Ec - co la

Giovanni Geronimo Kapsperger

AVE SANCTISSIMA MARIA

Utwór zachowany w zbiorze *Libro primo Di Mottetti Passeggiati a una voce...*
Roma 1612.

The musical score is written for a single voice and basso continuo. It consists of six systems of music, each with a vocal line and a basso line. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is common time (C). The lyrics are in Latin and are written below the vocal line.

System 1: A - ve San - ctis - si - ma Ma - ri -

System 2: - a Ma - ter De -

System 3: - i Por - ta Pa - ra - di - si Do -

System 4: - mi - na mun - di Fu - ra sin - gu -

System 5: - la - ris tu es

System 6: (The vocal line continues with a complex melodic passage, and the basso line provides a simple harmonic accompaniment.)

Piero Strozzi

FUOR DE L'UMIDO NIDO

Utwór zawarty w rękopisie Cod. Magliabechiano XIX nr 66 Biblioteca Nazionale
we Florencji. Wyd. faks. w: *Feste Musicali della Firenze Medicea (1480-1589)*.
Firenze 1939, ²1969 Bologna.

- ▣ <https://www.youtube.com/watch?v=roJSYFu3pYk> Caccini ,Amarilli mia bella [madrygał] (Le Nuove Musiche, 1602)
- ▣ <https://www.youtube.com/watch?v=lGESRsAmdr8> Caccini, Amor ch'attendi [aria] (Le Nuove musiche, 1602)
- ▣ <https://www.youtube.com/watch?v=DuZWV851oIU> Durante, O Domine Jesu Christe (Arie Devote 1608)

Przykłady utworów monodycznych

- ❑ Podstawowym postulatem Cameraty była dominacja słowa nad rytmem i harmonią, z tego wynikały kolejne:
  - ❑ zrozumiałość tekstu, a więc najlepszy jest śpiew solowy z akompaniamentem, zamiast polifonii;
  - ❑ słowa powinny być śpiewane w taki sposób, który najlepiej naśladowałby mowę;
  - ❑ melodia nie ma naśladować literalnego znaczenia słów, lecz emocje zawarte w tekście.

Rozważania członków Cameraty florenckiej oraz Akademii Jacopo Corsiego (lata 90-te) dały podstawy estetyczne monodii oraz operze

- Pierwsze zachowane opery zostały wystawione w 1600 roku, były to *La rappresentazione di anima e di corpo* Emilio de Cavalieri (Rzym), *Euridice* Periego (z kilkoma numerami dodanymi przez Cacciniego). *Euridice* Cacciniego została w tymże roku 1600 wydana, lecz wystawiona dopiero w roku 1602.

(wcześniej – próby monodyczne Galileiego: monolog Ugolina i Lament Jeremiasza z ok.1582, oraz części intermediów do *La Pellegrina* z 1589).

Intermedia były dla powstania opery istotne z dwóch powodów:

- ▣ przybliżyły poetom i muzykom ideę ścisłego współdziałania dramatu i muzyki;
- ▣ zawierały wiele elementów antycypujących elementy późniejszej opery: śpiewane teksty dramatu, taniec, okazałą scenografię i spektakularne efekty teatralne.

Intermedia muzyczne do La Pellegrina Girolamo Bargagliego. Wystawienie miało miejsce we Florencji w 1589 roku z okazji ślubu księcia Ferdynanda de Medici z Krystyna Lotaryńską, edycja 1591.

- W jego pałacu odbywały się spotkania Cameraty florenckiej (Camerata di Bardi, w latach ok. 1570/73-1587/92). On też był organizatorem dworskich uroczystości na dworze Medyceuszy w czasach formowania się idei *dramma per musica*, organizował m.in. Przedstawienia teatralne z intermediami muzycznymi.

Giovanni de Bardi conte
di Vernio (1534-1612)

Favola pastorale

Wersja Periego jest bardziej dramatyczna i ekspresyjna, C. bardziej melodyjna i daje więcej możliwości popisu wokalnego. Brak uwertur i ustępów instrumentalnych (u Periego w ostatnim chórze pojawia się ritornell).

„Eurydyki” Periego i Cacciniego, libretto Ottavio Rinucciniego (1600).

Florencja: Francesca Caccini *La liberazione Ruggiero a Isola d'Alcina* (1625), M. da Gagliano *La Flora* (Florencja 1628, we współpracy z Perim)

Inne ośrodki:

Mantua: **Monteverdi** *L'Orfeo* (1606), Marco da Gagliano *Dafne* (Mantua, 1608)– libretto adaptacja Rinucciniego.

Rzym 1610-1650 : Agostino Agazzariego (Eumelio 1606 – powstała w seminarium jezuickim, wyd. i wykonana w Wenecji), Stefano Landiego (*La mortre d'Orfeo* 1619, *Sant' Alessio* 1632) i Domenico Mazzocchiego (*La catena d'Adone*, *La Galatea*)

Pierwszy okres rozwoju opery: okres *dramma per musica*, opera florencka, opera dworska

- Za pierwszą operę komiczną uchodzi *Diana schernita* (Diana wyszydzona) Giacinto Cornacchiolego, parodiująca monodie florencką. Za tego, kto położył podwaliny tradycji włoskiej opery buffa uważa się librecistę G. Rospigliosiego: *Ch softe, sper* 1639 (muz. Mazzocchi/Marazzoli), *Dal male il bene* 1653 (Abbattini/Marazzoli).

Rzym – pierwsze opery buffa

- ▣ Recytatyw – ma być bardzo zbliżony do intonacji mowy, jednak jego artykulacja w przeciwieństwie do mówienia jest diastematyczna (nieciągła) i spowolniona (Peri, przedmowa do L'Euridice 1600). Akordy b.c. tylko na akcentowanych sylabach. Tekst traktowany sylabicznie, bez zdobień.

Współczynniki formy

- ❑ Aria – rozumienie terminu przez Włochów (element melodyczny w utworze)
- ❑ Aria – w pierwszych drammi występowała rzadko (tam, gdzie to usprawiedliwiała fabuła) wymagała tekstu stroficznego

Współczynniki formy

- ❑ Chór – początkowo jak w dramacie greckim komentował wydarzenia, przedstawiał refleksję, dokonywał oceny moralnej
- ❑ Z czasem zaczął pełnić rolę dramatis personae
- ❑ Niekiedy kompozytorzy partie tekatu przeznaczone dla Chóru opracowywali solowo (Uno del coro – bohater bezimienny).
- ❑ W pierwszych drammi większość chórów homorytmiczna, w pełni rozumiały tekst

Współczynniki formy

Ustępy instrumentalne: początkowo rola instrumentów raczej nieoznaczona, poza b.c., Monteverdi dokładnie oznacza rodzaj instrumentu i partie instrumentalne

- ▣ Sinfonia
- ▣ Ritornel
- ▣ Ballo

Współczynniki formy

L'orfeo Monteverdiego/Alessandro
Striggio (Mantua, 1607, w
karnawale, dla członków
Accademia degli Invaghiti

<https://www.youtube.com/watch?v=jUep3sqe35o>

<https://www.youtube.com/watch?v=wAebOkFWo9U>